

دستورالعمل برگزاری کارگاه آموزشی «حساسیت جنسیتی» Gender Sensitization Workshop

۱. هدف و مخاطب کارگاه

اهداف کلی:

- ارتقاء آگاهی و شناخت درباره تفاوت های جنسیتی
- ارتقاء آگاهی و شناخت ساختار و علل ایجاد تفاوت ها و نابرابری های جنسیتی
- ایجاد توانایی تشخیص موارد نابرابری جنسیتی
- ایجاد توانایی تحلیل نابرابری جنسیتی

اهداف عملیاتی:

- آشنایی با تعریف جنس و جنسیت و شناخت تفاوت بین آنها
- آشنایی با فرایند اجتماعی شدن جنسیت
- آشنایی با تعریف نابرابری و تبعیض جنسیتی
- آشنایی با تعریف حق، برابری و عدالت جنسیتی

طبق تجربه، مخاطب اصلی کارگاه حساسیت جنسیتی، جوانان تحصیلکرده و کنشگران مدنی هستند. در واقع، محتوای این کارگاه متناسب با دانش و نگرش این قشر تنظیم شده است. همچنین، برگزاری این کارگاه برای مخاطبانی از هر دو جنس ارجحیت دارد، یعنی کارگاه ترجیحاً مختلط باشد.

۲. مراحل و برنامه کارگاه

جدول مراحل و برنامه زمانبندی اجرای کارگاه

عنوان قسمت‌ها	مراحل کار	نوع و موضوع فعالیت	مدت زمان	تجهیزات مورد نیاز
مقدمات آغاز کارگاه	معرفی مخاطبان	یخ شکن تصاعدی	۱۵	-
	معرفی تسهیلگران و کلیاتی درباره کارگاه	سخنرانی	۱۰	استند برنامه
	قوانین کارگاه و توقعات مخاطبان	بارش افکار	۵	فیلیپ چارت و ماژیک
تفاوت جنس و جنسیت	فعالیت و بحث	بارش افکار	۲۵	فیلیپ چارت و ماژیک
	ارائه داده ها	تعریف جنس و جنسیت	۱۵	استند داده‌ها
	تعمیق و تحلیل	پرسش و پاسخ	۵	فیلیپ چارت و ماژیک
نهادهای برساننده جنسیت	فعالیت و بحث	پانتومیم و ترسیم ساعت فعالیت های روزانه	۲۵	کاغذ و ماژیک
	ارائه داده ها	فرایند اجتماعی شدن جنسیت	۱۰	استند داده‌ها
	تعمیق و تحلیل	پرسش و پاسخ	۵	فیلیپ چارت و ماژیک
استراحت و پذیرایی				
نابرابری و تبعیض جنسیتی	فعالیت و بحث	بارش افکار	۲۰	فیلیپ چارت و ماژیک
	ارائه داده ها	نابرابری و تبعیض جنسیتی	۱۵	استند داده‌ها
	تعمیق و تحلیل	پرسش و پاسخ	۵	فیلیپ چارت و ماژیک
حق، برابری و عدالت جنسیتی	فعالیت و بحث	خوانش گروهی سناریوها و پاسخ به سوالات	۱۵	کاغذ و خودکار
	ارائه داده ها	حق، برابری و عدالت	۱۵	استند داده‌ها
	تعمیق و تحلیل	پرسش و پاسخ	۵	فیلیپ چارت و ماژیک

۳. مقدمات آغاز کارگاه

- معرفی مخاطبان بصورت تصاعدی: از شرکت کنندگان می خواهیم که نام خود را به همراه یک صفت که با حرف ابتدای نامشان آغاز می شود به همه بگویند (مثلاً مریم مهربان) و سپس نفر سمت راست باید در ابتدا نام و صفت نفر قبلی و بعد نام و صفت خود را بگوید. اینکار تا زمانی که نفر آخر نام تمامی افراد دیگر را به همراه صفتشان بگوید و سپس خود را معرفی کند، ادامه می یابد.
- معرفی تسهیلگران و ارائه کلیاتی درباره کارگاه: ذکر این نکته که کارگاه مورد نظر زمانی در حدود ۴ ساعت خواهد داشت و دارای ۴ بخش است. سپس زمانبندی هر قسمت طبق جدول زمان بندی ارائه شود، و در نهایت توضیح اینکه هر تسهیلگر چه بخشی را ارائه خواهد داد.
- انتظارات و قوانین کارگاه: از مخاطبین خواسته می شود که برای کارگاه خودشان قوانین مد نظرشان را وضع کنند، تسهیلگر از آنها لیست تهیه می کند و لیست را تا آخر کارگاه در معرض دید قرار می دهد. همچنین، می توان انتظارات پاسخگویان از کارگاه را نیز به صورت فهرستی تهیه کرد.

۴. جنس یا جنسیت؟

- هدف: مشخص ساختن تفاوت جنس و جنسیت
- زمان: ۴۵ دقیقه
- ابزار و تجهیزات مورد نیاز: فلیپ چارت، ماژیک، استند داده ها
- مراحل اجرا:
 - فعالیت (بارش افکار) و طرح سوالات و محورهای بحث: بر روی فلیپ چارت واژه های زن و مرد نوشته می شود، پس از آن بصورت کاملاً اتفاقی و تصادفی از شرکت کنندگان می پرسیم که وقتی واژه زن را می شنوند چه چیزی به یادشان می آید. باید سعی شود که شرکت کنندگان فرصت فکر کردن و گفتن واژه های از پیش فکر شده را نداشته باشند. پس از نوشتن تمامی کلمات بر روی واژه های زن و مرد خط کشیده می شود و جایشان با هم عوض می شود. سپس از شرکت کنندگان خواسته می شود که اگر کلمه ای با این جنس جدید تناقض داشت را مشخص کنند. این کلمات که موید خصوصیات جنس هستند باید با رنگ متفاوتی از بقیه کلمات متمایز شوند. در این قسمت ذکر یک سری مثال جهت تثبیت و تفهیم بیشتر مبحث مفید است.

آیا مهر مادری ذاتی است؟

خیر. در این خصوص می توان به آزمایش معروفی که بر روی یک میمون ماده و فرزندش انجام شد، اشاره کرد. میمون ماده ای را به همراه فرزندش در یک اتاق محبوس ساختند و به تدریج آب داغ بر روی کف اتاق اضافه کردند. در ابتدا، میمون ماده کودک خود را در آغوش می گیرد تا از سوخته شدن در امانش بدارد؛ ولی وقتی جریان آب زیادتر و داغ تر می شود، میمون ماده کودک خود را در زیر پاهایش قرار می دهد و بر روی او می ایستد تا از سوخته شدن خودش جلوگیری کند.

آیا عضلات پسران در بدو تولد بیشتر از دختران است؟

خیر. تحقیقات نشان می دهد که نوزادان دختر و پسر که به دنیا می آیند تعداد تارهای عضلانی شان با هم برابر است و در طول زمان و در طی رشد آنان با توجه به عواملی چون تغذیه، ورزش، نوع کار و... تراکمش با هم متفاوت می شود.

- ارائه مطلب: در این قسمت به تعریف جنس و جنسیت پرداخته می شود و با ذکر مثال های بر گرفته از فعالیت بالا تمایز آنها مشخص می گردد. به این معنا که جنس فقط معنایی «زیست شناختی» دارد - یعنی شخص از نظر پیکرشناسی مرد است یا زن - اما جنسیت مجموعه ای از صفات و رفتارها است که به زن یا مرد نسبت داده می شود و ساخته و پرداخته جامعه است. تفاوت های جنس ممکن است طبیعی باشند، اما تفاوت های جنسیتی ریشه در فرهنگ دارند نه در طبیعت و از این رو تغییر پذیرند.
- تثبیت مطالب: برای تثبیت تعاریف و تمایز بین جنس و جنسیت عبارت هایی برای شرکت کنندگان خوانده می شود و از آنها می خواهیم که هر وقت جمله خوانده شده موید جنس بود دست راست خورد را بلند کنند و اگر موید جنسیت بود دست چپ خود را بلند کنند. در صورت مشاهده پاسخ های متضاد گروه باید در مورد آن به گفتگو بپردازد.

جنس یا جنسیت؟

۱. زنان فرزند می زایند، مردان نمی زایند. (جنس)
۲. دختران کوچک ملایم و کمرویند، پسران خشن و ماجراجویند. (جنسیت)
۳. در بسیاری از کشورها دستمزد زنان ۷۰ درصد مزدی است که مردان می گیرند. (جنسیت)
۴. زنان می توانند نوزادان را با پستان شیر بدهند، مردان برای تغذیه نوزادان از بطری استفاده می کنند. (جنس)
۵. زنان مسئول پرورش کودکانند. (جنسیت)
۶. مردان تصمیم گیرندگانند. (جنسیت)
۷. در مصر باستان مردان در خانه می ماندند و به بافندگی مشغول بودند، زنان کسب و کار خانواده را اداره می کردند. (جنسیت)
۸. صدای پسران در دوره بلوغ دورگه می شود، صدای دختران دورگه نمی شود. (جنس)
۹. زنان نگران سطح معلومات فرزندان خویشند. (جنسیت)
۱۰. مهر به فرزند در مادران قوی تر از پدران است. (جنسیت)

- پرسش و پاسخ و جمع بندی: ذکر این فرمول که هر چیزی که برایش استثناء پیدا شود موید خصوصیات جنسیت هستند و هر چیزی که غیر آن موجود نباشد و خاص یک جنس باشد موید خصوصیات جنسی است.

۵. پانتومیم ۲۴

- هدف: آشنایی با کلیشه های جنسیتی، آشنایی با نهادهای تولید کننده و باز تولیدکننده کلیشه های جنسیتی، آشنایی با تفاوت کار تولیدی و بازتولیدی.
- زمان: ۴۰ دقیقه
- ابزار و تجهیزات مورد نیاز: کارت های کاغذی
- مراحل اجرا:
- فعالیت: انجام این فعالیت به منظور درک موضوع کلیشه سازی جنسیت در افراد می باشد. بر اساس تعداد افراد شرکت کننده ساعت های روز تقسیم و برای هر ساعت دو کارت به زن و مرد اختصاص داده می شود. بعد به طور اتفاقی بین شرکت کننده ها کارت ها را پخش کرده، به شرکت کنندگان می گوییم که بر اساس اشخاصی که می شناسند یک یا چند فعالیت را که در آن زمان آن شخص انجام می دهد را در

کارت می نویسند. سپس کارت ها جمع آوری شده و افراد به نوبت فعالیت نوشته شده را به صورت پانتومیم بازی می کنند. سپس دیگر شرکت کنندگان باید حدس بزنند که چه کاری است و چه کسی دارد آن را انجام می دهد. بعد کارت ها به ترتیب زمانبندی روی دیوار چسبانده می شود.

- طرح سوالات و محورهای بحث: پس از پایان پانتومیم ها، از شرکت کنندگان می پرسیم: (۱) چه ویژگی هایی در کارها و فعالیت ها می بینید؟ (۲) چطور می توانید آنها را تقسیم بندی کنید؟ (۳) هر یک از این ها در چه محیطی اتفاق می افتد؟ طرح این سوالات و ایجاد بحث در بین شرکت کننده ها به منظور ایجاد پیش زمینه و درک بیشتر از مفاهیم کلیشه های جنسیتی و نهادها یا در واقع کارخانه های کلیشه سازی می باشد.
- ارائه مطلب: ابتدا، درباره کلیشه های جنسیتی توضیح داده می شود. در این قسمت به این موضوع اشاره می شود که بین جنس و جنسیت رابطه وجود دارد، ولی این رابطه «علت و معلولی» نیست. همچنین گفته می شود این تصور که «جنس عامل جنسیت است»، خود بزرگترین کله جنسیتی است. سپس، به نهادهای برساننده جنسیت اشاره می شود. با طرح این سوال که طبق فعالیت که انجام شد، کلیشه های جنسیتی در چه کارخانه هایی تولید می شوند؟ بعد، نهادهای برساننده جنسیت با آوردن مثال با توجه به موارد اشاره شده توسط شرکت کنندگان در فعالیت پانتومیم، توصیف می شوند. در آخر نیز درباره تقسیم کار جنسیتی صحبت می شود. اشاره به این مسئله که جامعه با توجه به کلیشه جنسیتی، تقسیم کار مبتنی بر جنسیت را از طریق نهادها بوجود می آورد.
- پرسش و پاسخ و جمع بندی: پس از ارائه داده ها، از مخاطبان خواسته می شود تا اگر سوال یا ابهامی دارند، مطرح نمایند تا بتوان به یک جمع بندی نسبتاً مشترک رسید.

۶. اگر من ...!؟

- هدف: تعریف نابرابری جنسیتی و تبعیض علیه زنان
- زمان: ۴۰ دقیقه
- ابزار و تجهیزات مورد نیاز: فلیپ چارت، ماژیک، استند داده ها
- مراحل اجرا:
- فعالیت و طرح سوالات و محورهای بحث: در این فعالیت بر روی فلیپ چارت دو دسته سوال نوشته می شود. باید شرکت کنندگان را به دو گروه مرد و زن تقسیم نمود و سوال ها را در اختیارشان گذاشت تا پس از بحث بر روی موارد آن و تجمیع توافق جملات را کامل کنند:

- اگر مرد بودم (برای گروه زنان) / اگر زن بودم (برای گروه مردان)
- اگر رنگ موهایم قهوه ای بود
- اگر ماشین هیوندا داشتم
- اگر افغانی بودم
- اگر معلول بودم

پس از آن، از شرکت کنندگان پرسیده می شود که در تکمیل کدام جملات چالش بیشتری داشتند و به بحث پرداختند؟ و تکمیل کدام جمله برایشان آسان تر بود.

- ارائه مطلب: اشاره به تفاوت‌های موجود بین انسان‌ها و پس از آن رسیدن به تعریف نابرابری و قدرت سلسله مراتبی شده، و شکل‌گیری نظام مردسالاری در جهت تثبیت نابرابری‌های جنسیتی. و در نهایت اشاره به تعریف و انواع تبعیض جنسیتی و ترسیم ماتریس نابرابری.
- پرسش و پاسخ و جمع‌بندی: در این قسمت برای تعمیق بحث می‌توان پرسش و پاسخی میان شرکت‌کنندگان به راه‌انداخت و به تحلیل مباحث پرداخت.

مجرمین بالفطره لومبروزو!

سزار لومبروزو، یک طبیب نظامی، استاد پزشکی قانونی و روان‌کاوی در دانشگاه‌های «تورن» و «پاریس» بود که با الهام گرفتن از نظریات «لامارک» و «مندل» تحقیقات خود را بر روی مجرمین و سربازان ایتالیایی آغاز کرد. او بر روی ۳۸۳۰ مجرمه افراد بزهکار و سرباز و اندازه‌اندام ۵۹۰۷ بزهکار زندانی به مطالعه پرداخت و بعد از تحقیقات خود، متوجه ویژگی‌های خاص جسمانی بزهکاران شد که آنها غالباً دارای کوتاهی قد، پیشانی پس‌رفته، برآمدگی طاق ابرو، پهنی گیجگاه، رشد آرواره‌های زیرین هستند که زائیده توارث است و مانند انسان‌های اولیه که در غار زندگی می‌کردند، تکاملشان به پایان نرسیده که این عدم تکامل عامل فعل بزهکارانه ایشان است.

لومبروزو اعتقاد داشت بزهکاری این افراد از طغیان و بازگشت آنها به غرایز اصلی است که در میان حیوانات دیده می‌شود و مانند مرگ و تباهی امری کاملاً طبیعی است. وی این افعال بزهکارانه را خارج از اراده فرد و یک نوع بیماری تلقی می‌کرد که برای درمان و بهبودی باید به یکسری واکنش‌ها دست زد. اگر این بهبودی حاصل نشد باید آنها را حذف کرد. زیرا حضورشان در جامعه باعث ضرر به دیگران می‌شود.

چپ دست بودن یکی دیگر از عوامل وراثتی بود که لومبروزو در تعیین بزهکار از آن استفاده می‌کرد. او پی برد که ۲۹ درصد کلاهبرداران، ۱۰ درصد مجرمین اتفاقی، ۱۹ درصد مجرمین بالفطره چپ دست هستند. می‌توان به خوبی فهمید که «سزار لومبروزو» از یک نوع جبر صحبت می‌کند که ناشی از توارث است و فرد دخالتی در آن ندارد، وی در همین مطلب فرد را فاقد مسوولیت می‌داند و مجازات را بلاوجه.

۷. حق با کیست؟

- هدف: دستیابی به تعریفی مشترک از حق، برابری و عدالت جنسیتی
 - زمان: ۴۰ دقیقه
 - ابزار و تجهیزات مورد نیاز: کارت‌های حاوی متن سناریو، استند داده‌ها
 - مراحل اجرا:
- فعالیت و طرح سوالات: شرکت‌کنندگان را به گروه‌های پنج یا شش نفره تقسیم کنید، سپس به هر گروه یکی از کارت‌های حاوی سناریوهای از پیش آماده شده را ارائه دهید. از گروه‌ها بخواهید که سناریو را در داخل گروه بخوانند و درباره آن بحث کنند. پس از آن، تعریفی که در متن سناریو از «حق» و «برابری» آمده است را مشخص کرده و نظر خود را درباره آن به بحث بگذارند. در آخر، هر گروه باید یک نماینده انتخاب کند و تعاریف استخراج شده و بحث‌های مطرح شده را به دیگر شرکت‌کنندگان ارائه دهد.
 - ارائه مطلب: ابتدا محورهای مشترک در تعاریفی که شرکت‌کنندگان از متن سناریوها استخراج کردند و بحث‌ها و نقدهای آنها را طبقه‌بندی و دسته‌بندی کنید. سپس بر اساس متن موجود در جزوه به ارائه داده‌های مربوطه درباره حق، برابری، و عدالت بپردازید. در این رابطه، برای تعریف حق می‌توان از مفهوم «سلسله‌مراتب نیازهای مازلو» کرد.

○ پرسش و پاسخ و جمع بندی: در انتها، برای جمع بندی بحث از شرکت کنندگان بخواهید درباره راهکارهای عملی تحقق برابری جنسیتی بحث کنند. اینکه چگونه می توان به برابری دست یافت و در این رابطه به مفهوم عدالت به عنوان راه تحقق برابری در بلندمدت اشاره کنید.

- ضامئم: متن سناریوها

سناریوی شماره ۱:

با توجه به تفاوت های جسمی و روانی و عاطفی که بین زن و مرد وجود دارد آیا می توان همه جا و همه وقت، تکالیف، حقوق و مسئولیت های آنان را برابر دانست؟ آیا مساوات مطلق با وجود تفاوت طبیعی، تعدی در حق زن و یا مرد نخواهد بود؟

همانطوریکه وظائف و مسئولیت های چشم را از گوش خواستن، خلاف عقل و عدالت و عین جهل و ظلم است، انتظار اینکه زن را در جای مرد و یا مرد را در مقام زن در همگی امور قرار دهیم و مسئولیت های هر کدام را در موارد خود به دیگری بسپاریم و به اصطلاح مساوات، بین آن دو برقرار سازیم برخلاف عدل و عقل، عمل کرده ایم.

عدالت این نیست که برای تمام زن و مرد و یا حتی برای تمام مردان در همه امور و در تمام شرائط به دلیل رعایت مساوات تکلیفی یکسان قائل شویم و حقوقی برابر بشناسیم.

مثلا اگر دو میهمان با وجود تفاوت طبیعی در کم و زیاد خوردن غذا، سر سفره یک انسان عادل بنشینند آیا صحیح است میزبان به استناد اصلی عدالت و اجرای مساوات، به آن کس که باید بیشتر بخورد بگوید کمتر بخور و به آن کس که نمی تواند بیشتر بخورد دستور دهد که باید مانند آن دیگری بخوری تا مساوات رعایت شود و بر خوان میزبانی من عدالت و مساوات برقرار گردد؟ شکی نیست تحمیل در هر دو طرف قضیه برخلاف عدالت بوده و مساوات در چنین شرائط عین ظلم است.

سناریوی شماره ۱:

عدم تشابه حقوق و تکالیف زن و مرد در برخی از موارد تفاوت است نه تبعیض، و آنچه که مذموم و ناپسند به شمار می آید تبعیض ناروا می باشد که ظلم و بی عدالتی است. وجود برخی از تفاوت ها و توجه به آنها در وضع حقوق و تکالیف، عین عدالت است و ظلم به زنان محسوب نمی شود. مقتضای عدالت این نیست که حقوق زن و مرد کاملاً یکسان و مشابه باشد بلکه این ظلم به زن و مرد و نادیده انگاری توانایی ها و تفاوت ها و ویژگی های تکوینی آنان است. نباید هر نوع تفاوتی را تبعیض دانست و همچنین نباید تساوی و برابری زن و مرد در حقوق و تکالیف را به معنای تشابه و یکسانی کامل زن و مرد در حقوق و تکالیف معنا کرد بلکه تساوی به این معناست که هر یک از زن و مرد از حقوق و تکالیف مناسب با ویژگی های تکوینی شان برخوردار شوند و چیزی بر آنان تحمیل نگردد. کارکردهای متفاوت زن و مرد و نقش تکمیلی آن دو برای یگدیگر و ایجاد توازن و تعادل در نظام هستی، تفاوت های زن و مرد در برخی از حقوق و تکالیف را ضروری می سازد و این عین عدالت است نه ظلم و تبعیض تا سعی در زدودن و از بین بردن آن شود.